

Izvorni znanstveni članak
329(48):3:28

Kršćanske stranke u nordijskim zemljama

ŠTEFICA DEREN ANTOLJAK*

Sažetak

U radu se ukazuje na *izuzetnu religijsku homogenost i visokorazvijenu sekularizaciju nordijskih društava*, kao specifične karakteristike po kojima se te zemlje razlikuju od drugih europskih društava i kojim se objašnjava zašto su kršćanske stranke u sjevernoj Europi ostale relativno male u odnosu prema takvom tipu političkih stranaka u drugim europskim zemljama.

Osim u Norveškoj, kršćanske stranke u nordijskim zemljama javile su se dosta kasno (u Norveškoj 1933., Finskoj 1958., Švedskoj 1964. i Danskoj 1970.) i *nisu oblikovale niti su bitno utjecale na razvoj nordijskih demokracija kao političkog sustava ili, pak, na demokraciju kao kulturu življenja*. Kršćani nordijskih zemalja formirali su svoje stranke u vrijeme kad su demokratski sustavi ovih zemalja već razvijeni, a biračko tijelo stranački opredijeljeno.

Autorica u radu ukazuje kako su kršćanske stranke nordijskih zemalja nastale kao izraz moralnoga i etičkog protesta u vrijeme naglašene kulturne sekularizacije, a tu su ulogu uglavnom zadržale sve do danas. U pojavi ovih stranaka mogu se uočiti dvije pomalo paradoksalne karakteristike: prvo, javile su se u religijski homogenim društvima, u kojima nije bilo religijskih konflikata i, drugo, unatoč tome što blizu 90 posto pučanstva tih zemalja pripada Lutheranskoj državnoj crkvi, njihova podrška kršćanskim strankama ostala je relativno mala. Iako ne osvajaju veliki broj glasova biračkog tijela, uloga kršćanskih stranaka u političkom životu ovih zemalja nije beznačajna, što potvrđuje i njihovo sudjelovanje kao stranačkih partnera u koalicijskim vladama danas u Danskoj, Finskoj i Švedskoj, a ranije i u Norveškoj.

Uvod

Visokorazvijene nordijske zemlje — Danska, Finska, Norveška, Švedska i Island spadaju među *najhomogenija područja* u Europi, bilo da je riječ o *nacionalnim karakteristikama* ili pak o *religijskoj pripadnosti* njihova pučanstva. Izuzetna *religijska homogenost*, s jedne, i visokorazvijena *sekularizacija* nordijskih društva, s druge strane, specifična su karakteristika i jedno od obilježja po kojemu se te zemlje razlikuju od drugih europskih društava i kojim se objašnjava zašto su kršćanske stranke u sjevernoj Europi ostale relativno male u odnosu prema takvom tipu političkih stranaka u drugim europskim zemljama.

Više od 90 posto pučanstva nordijskih zemalja pripada *Lutheranskoj državnoj crkvi*. Nordijske zemlje nisu iskusile oštre političke sukobe religijskog karaktera pa stoga religijski faktori u finskom, danskom i švedskom političkom životu, s izuzetkom norveškog društva, nisu imali onu važnost

* Štefica Deren Antoljak, izvanredni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Komparativni politički sustavi.

kakvu su odigrali u nekim centralnoeuropskim zemljama, u kojima su oštre religijske razlike odlučujuće utjecale na političko ponašanje.

U zemljama gdje je odnos između Crkve i države dugo vremena bio prožet suprotnostima i razdorima stvarale su se kršćanske stranke koje su branile crkvena gledišta svoje vjerske zajednice. Kasnije, međutim, kad su ove suprotnosti prevladane, umjesto reprezentiranja svojih vjerskih zajednica, pripadnici kršćanskih stranaka — sudjelujući u politici kao slobodne osobe a ne u ime svoje vjerske zajednice — željeli su, a na temelju svoje kršćanske savjesti, izgraditi društvo u skladu s kršćanskim idealom (Bono Zvonimir Šagi, 1993., 2). Suvremene kršćanske stranke imaju za cilj temeljna etička načela i opće kršćanske vrijednosti ugraditi u politiku svojih zemalja. Stoga su političke stranke kršćanskog nazora, osobito njihovi politički programi, nužno laični. Laičnost ovih stranaka ne podrazumijeva potiskivanje religioznih vrednota iz društva. "Njihova laičnost nije u protivljenju religiji, religijskim zajednicama ili u potiskivanju religioznih vrednota iz društva i društvene javnosti, nego u pravilnom razlikovanju ovozemnog i transcendentnog reda. Laičnost je i sastavnica pravilno oblikovane kršćanske duhovnosti, ali sama laičnost nije dovoljna da utemelji etičko ponašanje. Sama laičnost ne može nikome dati potpunu motivaciju za život. Kršćanin istodobno živi i naravnu i nadnaravnu dimenziju... Laičnost znači da kršćani u politici ne nastupaju u ime svoje vjerske zajednice — Crkve, nego kao građani po svojoj kršćanskoj savjesti, niti im je svrha širiti vjeru kao pripadništvo Crkvi. *Kršćanski personalitet je ovdje važniji od kršćanskog kolektiviteta.* To znači da kršćanin u politici ne argumentira teološkim, vjerskim argumentima, nego argumentima koji proizlaze iz autonomne konzistencije i zakonitosti ovozemnih stvarnosti. Kršćanski nazor u politici ima u tom smislu dva vida: subjektivni (vjera je stvar osobe) i objektivni (vrijednosni sustav koji je temelj društvenog morala u krugu kršćanske kulture). Kršćanin kao slobodna osoba, vođen svojom kršćanskom savješću, želi stvoriti društvo koje najviše odgovara njegovu kršćanskom idealu (vrijednosnom sustavu temeljenom na Evandelju, kršćanskoj tradiciji, katoličkom socijalnom nauku). Kršćanin se za taj ideal može zalagati u svakoj stranci, ali ako smatra da ga lakše može postići udruženo, udružuje se s istomišljenicima koji taj ideal prihvaćaju, bez obzira na to jesu li osobno kršćanski vjernici ili ne" (Bono Zvonimir Šagi, 1993., 2).

Pojava kršćanskih stranaka u nordijskim zemljama

Kršćanske stranke djeluju u mnogim suvremenim političkim sustavima, ali su uvjeti njihova stvaranja bili vrlo raznoliki. Polazeći s tog aspekta, europske se kršćanske stranke mogu podijeliti u nekoliko grupa: u prvu grupu ulaze one kršćanske stranke koje su nastale u homogenim katoličkim zemljama, poput Belgije i Austrije; drugu grupu čine centralnoeuropske zemlje s miješanom religijom: katoličko-protestantskom — Njemačka, Nizozemska i Švicarska; u treću grupu ulazi Italija; u četvrtu, pak, možemo svrstati masovne kršćansko-demokratske stranke koje nastaju poslije drugog svjetskog rata u Francuskoj, Njemačkoj i nekim drugim zemljama centralno-istočne Europe. Osim *katoličko-kršćanskih demokratskih stranaka* stvaraju se i *protestantsko-kršćanske stranke u nordijskim zemljama* (Klaus von Beyme, 1985., 80-99).

Kršćanske stranke u nordijskim zemljama nisu nastale na tradiciji ili pod utjecajem europskih kršćanskih stranaka, već se razlozi njihove pojave moraju tražiti u konkretnom društvenom i političkom okruženju svake pojedine zemlje. Nordijske zemlje karakteriziraju vrlo duge i duboke demokratske tradicije, a kad govorimo o demokraciji, tu je nordijski primjer poučan i poželjan jer je upravo u nordijskim zemljama, više nego u bilo kojem drugom dijelu svijeta, demokracija kao politička forma ispunjena zbiljskim socijalnim sadržajima: visoki životni standard, socijalna sigurnost, razvijeni sustav demokratskih sloboda. U svjetskom vodiču za ljudska prava Finska se nalazi na samom vrhu, a slijede je samo Danska, Norveška i Švedska. Nordijske zemlje uzimane su kao model, bilo da je riječ o razvijenom sustavu društva blagostanja, pravednosti, jednakosti, osjećaju sigurnosti ili, pak, o stabilnom stranačkom i političkom sustavu razvijene političke demokratske kulture i visoke političke participacije te osjećaju za toleranciju i politiku konsenzusa. Nordijske zemlje ne poznaju opasnosti unutrašnjih vojnih ili totalitarnih diktatura. Izreka Daga Hammarskjölda "Biti rođen kao Skandinavac znači dobiti zgoditak na životnoj lutriji" nije fraza, već je i po ocjeni mnogih Nordijaca, zaista privilegija, a u Finskoj ta je izreka prihvaćena i kao nacionalni moto. Ove bitne elemente, bilo da je riječ o religijskoj homogenosti ili o dugim i dubokim demokratskim tradicijama, treba uzeti u obzir pri analizi relativno kasne pojave kršćanskih stranaka na političkoj areni nordijskih zemalja.

Osim u Norveškoj, kršćanske stranke u drugim nordijskim zemljama javile su se dosta kasno i nisu oblikovale niti su bitno utjecale na razvoj nordijskih demokracija kao političkog sustava ili, pak, na demokraciju kao kulturu življenja. Kršćani nordijskih zemalja formirali su svoje stranke u vrijeme kad su demokratski sustavi ovih zemalja već razvijeni, a biračko tijelo stranački opredijeljeno. One su se javile više kao kršćanski korektiv demokratskog društva, bdijući nad moralnim, etičkim i humanim vrijednostima, stavljajući u središte čovjeka, njegovo nepovredivo dostojanstvo, njegova prava i slobode. Njihovi najveći izborni rezultati produkt su političkoga i moralnog protesta protiv određenih socijalnih fenomena. Iako ove političke stranke ne osvajaju velik broj glasova biračkog tijela, ipak njihova uloga u političkom životu nordijskih zemalja nije beznačajna, što potvrđuje i njihovo sudjelovanje kao stranačkog partnera u koalicijskim vladama u Finskoj, Švedskoj i Danskoj, a ranijih godina i u Norveškoj.

Najdužu povijest i relativno jake izborne pozicije u nordijskim zemljama uživa *Norveška kršćanska narodna stranka*, ustanovljena 1933. godine u Bergenu na jugozapadnoj obali Norveške. Njezin nastanak vezuje se uz stvarni moralni i religijski sukob u norveškoj politici. Ideja o formiranju takve stranke bila je prisutna u bergenskoj regiji mnogo ranije, a stranka s kršćanskim nazivom pojavila se već 1913. godine u Sarpsborgu, jugoistočno od Osla, i to u lokalnim izborima. Kršćanska narodna stranka Norveške stvorena je kao izraz rastućeg nezadovoljstva postojećom politikom Liberalne stranke (Venstre), koja se nije uspjela identificirati s najvišim kršćanskim standardima u javnom životu, kao ni nominirati na stranačkoj listi kršćanske aktivistike, niti reprezentirati stavove brojnih misionarskih organizacija. Kršćansko-svjetovalne organizacije imale su najjaču podršku u jugozapadnom dijelu Norveške, gdje se i danas nalaze najjača uporišta Kršćanske narodne stranke ("Bible Belt"). No, najneposredniji trenutak za osnivanje posebne kršćanske stranke u Norveškoj bio je neuspjeh

Nilsa Lavika, značajnog norveškog kršćanskog aktiviste, koji je bio istaknut na stranačkoj listi Liberalne stranke u provinciji Hordaland u vrijeme parlamentarnih izbora 1933. godine. Dodatni faktor koji je potaknuo formiranje posebne stranke kršćanskog nazora bila je i kazališna predstava "Zeleni pašnjaci", koja je izazvala oštre proteste aktivnih kršćanskih grupa zbog bogohulstva u njoj. Oštri masovni protesti doveli su i do parlamentarne rasprave, što je rezultiralo rezolucijom kojom se tražilo od vlade da osigura uspješnu primjenu zakona protiv bogohulstva. Ne samo što članovi vlade nisu uspjeli postići konsenzus o tom pitanju već je osam, od devet, liberalnih ministara prihvatilo poziv da prisustvuje kazališnoj predstavi "Zeleni pašnjaci". Nekako u isto vrijeme pojavila su se i kontroverzna mišljenja oko demokratizacije kongregacijskog reda. Svi ovi događaji više ili manje konstituirali su neposrednu povijesnu pozadinu ustanovljavanja Norveške kršćansko narodne stranke u provinciji Hordaland na jugozapadu Norveške 1933. godine. Međutim, glavni motiv osnivanja kršćanske narodne stranke bila je želja kršćanski opredijeljenih birača da se kršćanskim spornim pitanjima dade jača podrška u političkom životu Norveške.

Prva kršćanska stranka koja se u nordijskim zemljama osniva nakon Norveške kršćanske narodne stranke bio je *Finski kršćanski savez*, osnovan 1958. godine pod snažnim utjecajem norveškog kršćanskog pokreta. Međutim, *političke i povijesne okolnosti*, u kojima se pojavio Finski kršćanski savez kao politička stranka, bitno su različite i mnogo složenije od norveških prilika. Naime, u poslijeratnom periodu, a osobito u drugoj polovici pedesetih godina, u finskom društvu jačaju komunisti koji su na parlamentarnim izborima 1958. godine osvojili čak pedeset (50) mandata od ukupno dvije stotine u finskom parlamentu (Eduskunta) i tako postali najveća parlamentarna stranka Finske. Komunisti i njihovi saveznici "Narodni demokrati" započeli su oštru kritiku, kojoj je posebno bila izložena Crkva. Najvažniji faktor koji je poticao stvaranje Kršćanskog saveza u Finskoj bio je porast politički motiviranog sekularizma i ateizma, a posebno strah od "dekristijanizacije" finskog društva.

Ideja o stvaranju *Kršćansko-demokratske unije Švedske* veoma je stara i datira još iz 1800. godine, ali bez mnogo uspjeha. Međutim, sredinom 50-ih godina ovoga stoljeća ustanovljena je politička lobistička grupa pod imenom "Kršćanska odgovornost za društvo" s ciljem utjecanja na članove švedskog parlamenta u pitanjima o moralnim i etičkim vrednotama ljudskog života, kršćanske etike i kulturnog nasljeđa. Problemi su bili isuviše složeni a da bi ta lobistička grupa ostvarila neke konkretne rezultate i postavljene ciljeve. Naime, šezdesetih godina švedsko se društvo suočava s vrlo dubokim i složenim problemima koji su doveli u pitanje njegove društveno-etičke temelje. Raspadanje obitelji, liberalna politika slobodnog abortusa te srednjoškolske reforme u pravcu sekularizacije zaokupile su gotovo čitavo društvo. Neposredna pojava Kršćansko-demokratske unije Švedske 1964. godine usko je povezana s raspravama o religijskom obrazovanju u srednjim školama te moralnim i etičkim vrednotama švedskog društva. Naime, snažne reakcije među Švedanima izazvala je "Peticija 140 liječnika" — dokument što su ga potpisali profesori medicine i liječnici praktičari izražavajući svoju zabrinutost porastom broja abortusa, širenjem spolnih bolesti, naglašavajući pritom odgovornost vlade za ove probleme, kao i za provođenje kulturne politike, te potrebu seksualnog obrazovanja u

školama. Ove rasprave polarizirale su švedsko društvo, a liječnici potpisnici Peticije dobili su snažnu podršku kršćanskih organizacija.

Drugi važan poticaj za donošenje odluke o formiranju zasebne političke organizacije utemeljene na kršćanskim vrednotama bilo je pitanje širine religijskih predavanja u školama. U reformiranim planovima srednjih škola bitno je smanjen udio religijskog obrazovanja. Protivnici smanjenja religijskog obrazovanja pokrenuli su masovnu peticiju, koju je u nekoliko mjeseci potpisalo dva milijuna i sto tisuća ljudi od ukupno pet milijuna odraslih građana Švedske. Bio je to dodatni, ohrabrujući, element za sve one koji su se zalagali za stvaranje zasebne kršćanske stranke. I rasprava o moralnim i etičkim vrednotama, potaknuta prikazivanjem filma "491" te njegova zabrana od strane vladine filmske agencije pa ponovno odobrenje nakon kraćenja određenih scena, izuzetno je mobilizirala kršćansko mišljenje te aktualizirala važnost donošenja konačne odluke o formiranju *Kršćansko-demokratske unije Švedske 1964.*

Motivacijska svrha formiranja *Kršćansko narodne stranke u Danskoj 1970-e* godine vrlo je slična onoj u Švedskoj. Naime, šezdesetih su godina u danskom društvu aktualizirana pitanja granica slobode seksualnog ponašanja, s jedne, te moralnog i etičkog kriterija u prosudbi općeg dobra, s druge strane. No, najneposredniji povod formiranju te stranke bilo je donošenje liberalnih zakona o slikovnoj (ilustriranoj) pornografiji, slobodi abortusa koje je kasnih šezdesetih godina donijela vlada Centar-Desnica, kao i smanjen program religijskih predavanja u školama. Tako je i Danska kršćansko-narodna stranka utemeljena kao stranka moralnog i etičkog protesta i neposredni izraz želje da se i u kreiranju politike dade prednost moralnom i etičkom vrijednosnom sustavu.

Zanimljivo je spomenuti i Kršćansko narodnu stranku, osnovanu 1984. godine na Farskom otočju koje se nalazi pod danskim suverenitetom, ali koje uživa visok stupanj autonomije. Međutim, na Islandu, koji ulazi u nordijsku zajednicu, politička stranka s kršćanskom orijentacijom nikada nije bila osnovana.

Kao što se može zapaziti, razlozi osnivanja kršćanskih stranaka ne samo što su bili raznoliki u pojedinim nordijskim zemljama već su se i bitno razlikovali od nastanka kršćanskih stranaka u drugim dijelovima svijeta, a posebno u susjednim europskim zemljama.

Važno je istaknuti da je Norveška kršćanska narodna stranka ne samo utrla put osnivanju nordijskih kršćanskih stranaka već je njezina program-ska orijentacija služila kao model osnivanju drugih kršćanskih stranaka u nordijskoj regiji. Kršćanske stranke u nordijskim zemljama ponajprije su izraz moralnoga i etičkog protesta na neke suvremene socijalne fenomene, pri čemu te stranke koriste i nezadovoljstva i negativna reagiranja širokih društvenih slojeva na neka socijalna i politička pitanja. Treba naglasiti da kršćanske stranke u nordijskim zemljama *ne reprezentiraju službena stajališta Crkve ili mišljenja članova Crkve niti nastupaju u ime svoje vjerske zajednice.* Štoviše, dio Crkve bio je protiv osnivanja posebnih kršćanskih stranaka u nordijskim zemljama.

Temeljna načela kršćanskih stranaka u nordijskim zemljama

Važno je istaknuti nekoliko *temeljnih načela* koja konstituiraju osnovu političkog djelovanja kršćanskih stranaka u nordijskim zemljama. Jedno od takvih načela (prije svega, etičkih) jest *kršćansko razumijevanje čovjeka i života*. Čovjek je središte svega — on je cilj svih društvenih i političkih nastojanja. Temeljno ljudsko pravo jest *pravo na život*, a ono se odnosi na sve ljudske živote, uključujući i nerodne bebe. Kršćanske stranke zalažu se za ostvarenje *načela jednakosti* u smislu jednakih prava stvaranjem istih mogućnosti za svakog pojedinca, bez obzira na njegovo podrijetlo ili druge karakteristike. To znači da svaka osoba, svako ljudsko biće ima jednaku vrijednost, bez obzira na spol, rasu, dob, kulturu, podrijetlo, religiju, status, ekonomsku i socijalnu poziciju.

Načelo solidarnosti ima svoje korijene u kršćanskoj misli bratstva, a ono znači razvijanje smisla zajedništva, odnosno razvijanje osjećaja za pružanje podrške svima koji se nalaze u teškoćama. Razvijanjem načela solidarnosti nastoji se izbjeći neravnoteža i disproporcija, bez obzira na to jesu li one ekonomskoga, socijalnog ili političkog karaktera. Zahtjev za solidarnošću mora biti usmjeren, kako prema društvu tako i prema svakom pojedincu kome je podrška potrebna, ali i pojedinac treba jačati svoju odgovornost prema društvu. Odgovornost podrazumijeva i zaštitu okoliša kao dijela kršćanskog razumijevanja čovjeka i njegove odgovornosti prema stvaranju, te individualnu odgovornost za zaštitu zemlje i njezinih resursa za buduće generacije.

Načelo socijalne pravde podrazumijeva da je vlast dužna osigurati svim subjektima nužna sredstva, kako bi ostvarili svoje ciljeve.

Načelo supsidijarnosti zahtijeva da se osobama ne oduzima obavljanje onih funkcija koje one same mogu uspješno obavljati. Drugim riječima, nije pravедno povjeriti višoj zajednici ono što mogu učiniti manje jedinice. Unatoč tome što su sve institucije u službi čovjeka, ukoliko se želi ostvariti demokratsko i pravédno društvo, u političkom i ekonomskom životu veće jedinice ne trebaju obavljati funkcije koje mogu uspješno obaviti manje jedinice. Ono što može odlučiti obitelj, u to se ne treba uplitati općina, a ono što može učiniti općina, u te poslove ne treba uključivati državu. Viša razina vlasti mora zakonodavstvom, obrazovanjem, financijskom pomoći, omogućiti nižoj razini da obavi svoje specifične funkcije.

Iz temeljnih načela slijede i *ciljevi kršćanske politike*. Prvi i najvažniji cilj jest poštivanje temeljnih ljudskih prava i sloboda te zaštita nepovredivog dostojanstva čovjeka. Neka od tih prava i sloboda jesu: pravo na život, pravo na hranu i druge temeljne potrebe, pravo na osobnu sigurnost, sloboda savjesti i religije, sloboda govora, javnog okupljanja, sloboda i tolerancija mišljenja i informiranja, sloboda tiska, pravo na slobodne izbore, poštivanje obiteljskog života, zaštita od diskriminacije, itd. Cilj je kršćanske politike u ovim zemljama ostvariti društvo još veće socijalne jednakosti i prihvatljivih životnih uvjeta za svakoga, društvo slobodnog rada, poduzetništva i slobodne inicijative te participacije. Političkim angažmanom kršćanske stranke žele ostvariti kršćansko etički utjecaj na upravljanje duhovnim, kulturnim i materijalnim vrednotama. U programskim načelima tih stranaka posebna je pažnja dana obitelji i pojedincu u

naglašenoj socijalnoj, zdravstvenoj, stambenoj, obrazovnoj, kulturnoj politici, zatim u pravu na rad i dokolicu. Kršćanske stranke naglašavaju potrebu za uspješnim i fleksibilnim ekonomskim životom, kako bi se osigurali i poboljšali uvjeti za zapošljavanje svakog pojedinca te osigurao visok životni standard pučanstva.

Specijalnu pažnju kršćansko-demokratske stranke nordijskih zemalja posvećuju etičkim problemima koji se odnose na genetski inženjering i moguću manipulaciju ljudskim genima. Tehnologija i istraživanje moraju biti u službi čovjeka. Međutim, nove tehnologije, osobito na području biotehnologije i informatike, unose duboke promjene, kako u uvjete života tako i u strukturu društva. U tom smislu kršćanske stranke nordijskih zemalja donijele su 1991. godine zajednički dokument, u kome, između ostaloga, prihvaćaju temeljne kršćanske vrednote na kojima grade svoje politike te ukazuju na prijeku potrebu da društvo obavlja strogu etičku kontrolu nad genetskim i biotehnološkim eksperimentima.

Posebno mjesto u programima pripada međunarodnoj suradnji, izgradnji novoga svjetskog ekonomskog poretka, politici mira, obrambenoj politici, politici imigranata i izbjeglica te pomoći zemljama u razvoju.

Kršćansko narodne (demokratske) stranke u nordijskim zemljama naglašavaju kršćanske temeljne vrednote ali i tradicionalne i humanističke, kao osnovu za život u društvu, a neke, poput Norveške kršćansko narodne stranke, i potrebu za duhovnim i moralnim oživljavanjem norveškog društva, kulture i obrazovanja te "kristijanizaciju" politike temeljene na etičkom vodstvu Biblije.

Riječ "kršćanska" u imenu tih stranaka ukazuje na njihovu posebnu kvalitetu, osnovnu filozofiju koja se upire na kršćansko shvaćanje čovjeka, kršćansko-etički vrijednosni sustav temeljen na Bibliji, kršćanskoj tradiciji i kršćanskom humanizmu. Istodobno, ta riječ ukazuje na sudjelovanje u odgovornosti za opće dobro slobodnih ljudskih osoba te na stranačke ciljeve. Kršćanske stranke nude političku alternativu svakome tko se slaže i prihvaća kršćansko shvaćanje čovjeka i društva, a svojim aktivnostima nastoje to pretočiti u konkretan društveni oblik.

Izraz "demokratska stranka" ukazuje da se one obraćaju svim slojevima pučanstva a ne nekoj posebnoj interesnoj grupi u društvu.

Izborni rezultati nordijskih kršćanskih stranaka

Unatoč tome što naglašavaju socijalnu, moralnu, etičku i humanističku dimenziju čovjeka i društva, kršćansko demokratske stranke nisu suviše privlačne za široko nordijsko biračko tijelo, koje inače karakterizira visok stupanj demokratske i političke kulture te visoka participacija u izbornom procesu. Relativno nisku popularnost i atraktivnost nordijskih kršćanskih stranaka potvrđuju i izborni rezultati.

Rezultati nordijskih kršćanskih stranaka u parlamentarnim izborima, 1933.—93.
(postotak valjanih glasova)

Norveška		Finska		Švedska		Danska	
Godina	Postotak	Godina	Postotak	Godina	Postotak	Godina	Postotak
1933.	0,7	1958.	0,2	1964.	1,8	1971.	2,0
1936.	1,3	1962.	0,8	1968.	1,5	1973.	4,0
1945.	7,9	1966.	0,4	1970.	1,8	1975.	5,3
1949.	8,4	1970.	1,1	1973.	1,8	1977.	3,4
1953.	10,5	1972.	2,5	1976.	1,4	1979.	2,6
1957.	10,2	1975.	3,3	1979.	1,4	1981.	2,3
1961.	9,6	1979.	4,8	1982.	1,9	1984.	2,7
1965.	8,1	1983.	3,0	1985.	2,5*	1987.	2,4
1969.	9,4	1987.	2,6	1988.	2,9	1990.	2,7
1973.	12,3	1991.	3,1	1991.	7,1	1993.	2,3
1977.	12,4			1994.	4,1		
1981.	8,9						
1985.	8,3						
1989.	8,5						
1993.	7,0						

• Kršćanske stranke: u Norveškoj — Kristelig Folkeparti, u Finskoj — Suomen Kristillinen Liitto (SKL), u Švedskoj — Kristen Demokratisk Samling, od 1991. Kristdemokratiska Samhällspartiet (KDS) i u Danskoj — Kristeligt Folkeparti.

*KDS dijeli glasove u izbornom savezu sa Centar strankom

Podaci navedeni: Lauri Karvonen, 1993., 26.

Kršćansko demokratska stranka Norveške osvojila je prvi mandat koji joj je omogućio ulazak u norveški parlament (Storting) na izborima 1933. godine, a na izborima 1936. osvojila je dva mandata. Prvih desetak godina svoga postojanja zadržala je u osnovi karakter *regionalne stranke* vezane uz provinciju Hordaland. Međutim, poslije drugoga svjetskog rata svojim se izbornim uspjesima afirmirala kao nacionalna stranka, što je s više ili manje uspjeha ostala do danas. Stranačka borba protiv sekularizacije norveškog društva imala je važne implikacije za mobilizaciju kršćanskih glasova na čitavom nacionalnom teritoriju. Tako je u parlamentarnim izborima 1945. godine osvojila 7,9 posto glasova birača i osigurala osam parlamentarnih mandata u Stortingu. Od tada osvaja podršku između 8 i 12 posto glasova birača u parlamentarnim izborima. Vrhunac izborne pobjede ostvarila je 1977. godine, osvojivši 12,4 posto glasova i 22 mandata. U razdoblju od 1977. do 1985. godine gubi podršku biračkog tijela. Međutim, u izborima 1989. osvaja 8,5 posto i dobiva 14 mandata, a u jesenskim izborima 1993. godine 7,1 posto biračkog tijela opredijelilo se za Norvešku kršćansko narodnu stranku, osiguravši joj 13 parlamentarnih mandata.

Norveška Kršćansko narodna stranka nalazi se u opoziciji od 1933. do 1963., a od te godine sudjeluje u svih pet nesocijalističkih poslijeratnih koalicijskih vlada. Tako je, primjerice, od 1965. do 1971. godine sudjelovala u koalicijskoj vladi koju je vodio prvi ministar Per Borten, član Centar

stranke. U valu žestokih rasprava oko ulaska Norveške u Europsku zajednicu 1972.—73. i raspisivanja referenduma, tadašnji lider Kršćanske stranke Lars Korvald postao je prvi ministar. Od 1983. do 1986. nalazi se u novoj koalicijskoj vladi koju ovaj put vodi Kare Willoch, član Konzervativne stranke. Nakon 1986. odlazi u opoziciju da bi od 1989.—90. ponovno sudjelovala u koalicijskoj vladi pod vodstvom prvog ministra Jan S. Sysea, člana Konzervativne stranke. Norveška Kršćansko narodna stranka danas se nalazi u opoziciji.

Prvi predstavnici *Finskog kršćanskog saveza* izabrani su u parlament (Eduskunta) 1979., kad je ta organizacija ostvarila najbolji izborni rezultat u svojoj povijesti, osvojivši 10 mandata na nacionalnoj razini. Na zadnjim parlamentarnim izborima 1991. godine samo je 3,1 posto finskog biračkog tijela dalo podršku Finskom kršćanskom savezu, osiguravši mu osam parlamentarnih sjedišta od ukupno 200, koliko broji finski parlament (Eduskunta). Finska varijanta proporcionalne reprezentacije ne postavlja nikakve izborne barijere za ulazak u parlament, što olakšava pojavu i neprekidno podržavanje malih grupa u legislativi, djelujući tako kao značajna strukturna podrška multipartizmu. Sira proporcionalnost na parlamentarnoj razini naglašena je odsustvom izbornog praga. Zahvaljujući tome, u razdoblju od 1983. do 1991. Finski kršćanski savez predstavljen je u parlamentu s manje od 4 posto glasova birača. Kako u Finskoj ne postoji pojedinačna većinska stranka, koja bi osigurala stabilnu i odgovornu vladu, jedina logična konzekvencija jest permanentna koalicija nekoliko političkih stranaka. Da bi vlada u takvim uvjetima bila stabilna i da bi mogla uspješno funkcionirati, međusobna suradnja koalicijskih partnera mora biti prožeta duhom kompromisa, međusobnim razumijevanjem i tolerancijom. A takav se trend danas može zapaziti u suvremenom finskom društvu, čemu bez sumnje pridonosi i Finski kršćanski savez, koji od parlamentarnih izbora 1991. sudjeluje u četverostranačkoj koalicijskoj vladi. Interesantno je spomenuti da su kandidati te stranke izabrani u gradsko vijeće Helsinkija već 1964., a od 1970-e godine utjecaj toga saveza na lokalnoj razini značajno je porastao pa je tako na izborima 1992. izabrano čak 357 njegovih kandidata u općinska vijeća.

Udjel biračkog tijela, koji se opredjeljuje za *Kršćansko demokratsku uniju Švedske*, relativno je mali. Od svog osnutka 1964. pa do 1985. taj se postotak kretao između 1,4 i 1,9 posto osvojenih glasova birača. Zahvaljujući izbornom savezu sa strankom Centra u izborima 1985., kandidat Švedske kršćansko demokratske unije osvojio je prvi put u povijesti te stranke jedan mandat i tako ušao u parlament (Riksdag), iako su takav postupak švedski socijaldemokrati ocijenili protuzakonitim. Da bi stranka mogla računati na ulazak u Riksdag mora osvojiti barem 4 posto glasova na nacionalnoj razini ili 12 posto glasova u jednoj izbornoj jedinici, što nesumnjivo predstavlja veliku prepreku malim strankama.

Zadnji parlamentarni izbori 1991. godine donijeli su toj stranci najveću izbornu pobjedu u kojoj je utrostručila udio glasova birača u usporedbi s glasovima osvojenim 1988. godine, osvojivši 7,1 posto glasova birača i 26 mandata, a što je bio najveći izborni uspjeh u njezinoj tridesetogodišnjoj povijesti. Bili su to izbori u kojima je izraženo nezadovoljstvo politikom dotad dominantne Socijaldemokratske stranke, osobito u ekonomskoj i socijalnoj politici. U pretekle tri godine koje su prethodile izborima 1991., privredni rezultati, inflacija, nezaposlenost, privredna recesija, razočarali su

Švedane zbog prijatnji pada njihova visokog životnog standarda i ugrožavanja ekonomske stabilnosti zemlje, smanjenja socijalnih privilegija po kojima je Švedska bila poznata u svijetu. Interesantno je spomenuti da su mnogi glasači koji su u izborima 1988. dali svoj glas za stranku Centra, na izborima 1991. izrazili svoje povjerenje Kršćansko-demokratskoj uniji. Izborni rezultati iz 1991. pokazuju da je više nego ikad prije u Švedskoj došlo do promjene u stranačkoj lojalnosti i privrženosti birača određenoj političkoj stranci. Tako je nakon više od 55 godina dominacije švedskom političkom scenom, Socijaldemokratska stranka otišla u opoziciju. Nova švedska vlada, koja je formirana 1991., u svojoj je strukturi četverostranačka koalicijska vlada, a čine je: Stranka umjerenih, Kršćansko-demokratska unija, stranka Centra i Liberalna stranka. U težnji da uđe u koalicijsku vladu bila je pripravna promijeniti svoj stranački profil i od kršćanskog pokreta približiti se liberalnoj političkoj opciji. Tako je u svom izbornom programu podržala jačanje tržišne ekonomije, ali na jakim etičkim načelima, restrukturiranje javnog sektora i okončanje njegove monopolne pozicije, poticanje veće štednje i povećanje produktivnosti, davanje veće podrške malim i srednjim kompanijama, smanjenje poreza, ukidanje subvencija u poljoprivredi i stambenoj politici. Predložila je vezivanje švedske krune uz mehanizam deviznog tečaja europskoga monetarnog sustava, kao načina osiguranja financijske discipline, založila se za veću javnu podršku obiteljima s malom djecom i pomoć zemljama u razvoju. Kršćanski demokrati istaknuli su da postoje ekonomski razlozi smanjenja potrošnje alkohola, koje prema nekim analizama stoji Švedsku čak 6 posto BND i 20 posto izdataka za zdravstvene usluge.

Danska kršćanska narodna stranka na prvim parlamentarnim izborima 1971. osvojila je 2,0 posto glasova birača, a svoj najveći izborni uspjeh postigla je 1975., osvojivši 5,3 posto glasova. Na izborima 1993. samo je 2,3 posto biračkog tijela izrazilo podršku toj stranci, što je bilo dovoljno da prevlada izborni prag od 2 posto koji je neophodan zakonski uvjet za ulazak u danski parlament — Folketing.

Od 1982. do 1988. Danska kršćanska narodna stranka koalicijski je partner u četverostranačkoj vladi, a tu je poziciju ponovno zauzela 1993. u drugoj četverostranačkoj koalicijskoj vladi, u kojoj joj je povjeren ministarski resor energije te resor stambenih, nordijskih i baltičkih poslova.

Dok u danskoj, finskoj i švedskoj politici kršćanske stranke sudjeluju u koalicijskim vladama, u Norveškoj se ta stranka nalazi trenutno u opoziciji. Interesantno je istaknuti da su kršćanske stranke svoje najveće izborne uspjehe ostvarivale upravo onda kad su se socijaldemokratske stranke ovih zemalja suočavale s najvećim problemima. Tako je, primjerice, kad je na parlamentarnim izborima 1991. u Švedskoj aktualizirano pitanje ulaska Švedske u Europsku zajednicu, švedska socijaldemokracija koja se već ranije protivila ulasku Švedske u tu europsku integraciju, ostvarila svoj najniži izborni rezultat od 1928. godine, osvojivši samo 36,7 posto glasova biračkog tijela, dok je Kršćansko-demokratska unija utrostručila udio glasova birača u usporedbi s glasovima osvojenim 1988. godine. U Finskoj prostor za razvijanje socijaldemokratskih ideja u pravcu stvaranja države blagostanja za finsku Socijaldemokratsku stranku nikada nije bio tako velik kao u drugim nordijskim zemljama. Upravo je stoga Socijaldemokratska stranka Finske znatno slabija od švedske socijaldemokracije. Finski socijaldemokrati

nikada nisu uspjeli osigurati apsolutnu većinu u vladi i samostalno vođenje zemlje na duži rok.

Norveška kršćansko narodna stranka ima stabilna uporišta na zapadnom i južnom dijelu Norveške, osobito u provinciji Hordaland, a najslabije rezultate ostvaruje u istočnom dijelu Norveške i u Oslu. Na sjeveru i istoku zemlje udjel glasova kršćanski opredijeljenih birača ispod je nacionalnog prosjeka.

Finski kršćanski savez svoje najbolje izborne rezultate ostvaruje u južnom dijelu zemlje (ali to ne znači da uživa podršku birača urbanih regija), dok na sjevernom i istočnom dijelu zemlje nema značajnijeg izbornog uspjeha jer su u tim regijama ranije bila uporišta komunisti.

Najveća uporišta Švedska kršćansko demokratska unija ima u provinciji Jönköping i Västerbotten. Uporišta danskih kršćansko opredijeljenih glasača na zapadnoj su obali Jütlanda. U drugim dijelovima zemlje, osobito u regiji Kopenhagen, Kršćansko demokratska stranka ostvaruje relativno male uspjehe. Norveška i danska kršćansko demokratska stranka suočavaju se s teškoćama u mobiliziranju biračkog tijela, osobito u najnaseljenijim regijama i u velikim gradovima. S istim problemima suočavala se i švedska stranka do parlamentarnih izbora 1991. godine.

Izbornu podršku ovim strankama pružaju osobe starije životne dobi, i to pretežno žene. Na švedskim parlamentarnim izborima 1991. birači razne kategorije zanimanja opredjeljivali su se za tu stranku jer je naglašavala socijalno ekonomsku dimenziju u svojoj izornoj kampanji. Iako za finsko biračko tijelo, koje glasa za Kršćanski savez, nema preciznih podataka, ipak se na osnovi raspoloživih činjenica daje zaključiti da su većinu glasača Kršćanskog saveza činili radnici na izborima 1973. (64 %), dok su na izborima 1991. to bili službenici (54 %). Ova promjena u strukturi biračkog tijela neposredno je povezana s impresivnim ekonomsko-socijalnim razvojem, koji se odrazio i na politički život suvremene Finske.

Makar ima varirajuću ulogu u izbornom procesu, moralna (religijska) dimenzija ipak je važna varijabla za strukturiranje stranačkog sustava i izbornu privrženost birača u nordijskim zemljama. Birači glasaju za te stranke na osnovi svoga stava prema moralnim i etičkim načelima o pitanjima braka i obitelji, slobode abortusa, konzumiranja alkoholnih pića, slobode seksualnog ponašanja, kontrole rađanja, pornografije, itd. Neki od ovih problema dominirali su društveno-političkom scenom kasnih šezdesetih i ranih sedamdesetih godina, osobito u Švedskoj i Danskoj. Međutim, na izborima 1991. važnu ulogu imala su socijalno-ekonomska pitanja.

Istraživanja pokazuju da se sve četiri kršćanske stranke u nordijskim zemljama mogu, s aspekta programske orijentacije, okarakterizirati kao stranke političkog centra.

Imajući u vidu relativno mali dio biračkog tijela koji se opredjeljuje na izborima za kršćanske stranke u nordijskim zemljama, s jedne, te činjenicu da te političke stranke sudjeluju u koalicijskim vladama, s druge strane, postavlja se pitanje njihove relevantnosti u političkom životu ovih zemalja kao koalicijskih partnera i kao parlamentarnih saveznika. Slobodno se može zaključiti da se ni jedna od ovih kršćanskih stranaka ne može smatrati relevantnom političkom strankom s aspekta njihove kvantitativne

(brojčane) snage. Međutim, njihova je korisnost u svakoj pojedinoj nordijskoj zemlji različita, ovisno o problemima koji dominiraju politikom tih zemalja. Zbog svoje duge povijesti i relativno jake izborne pozicije jedino je Norveška kršćansko demokratska stranka imala značajnu političku ulogu i participirala u pet poslijeratnih norveških nesocijalističkih vlada, a to znači da ta stranka nikada nije imala sporednu ulogu u parlamentarnoj igri u poslijeratnom periodu. Međutim, čini se da u novije vrijeme relevantnost te stranke u koalicijskoj politici opada, čime se dovodi u pitanje i njezina korisnost. Ulazak Danske kršćansko narodne stranke u Folketing 1973. godine bio je značajan događaj jer je svojim stavovima i politikom pridonijela funkcioniranju manjinske vlade. U finskom parlamentu (Eduskunt), međutim, uloga malih stranaka, zbog visokofragmentiranog stranačkog sustava, bitno je drukčija nego u tri druge nordijske zemlje. Polazeći od odredaba finskog ustava, male stranke mogu opstruirati zakonodavni rad u parlamentu, ali isto tako mogu osigurati vladi apsolutnu ili dvotrećinsku većinu, ovisno o tome koja se kvalificirana većina traži za donošenje zakona i određenih odluka. Male stranke u Finskoj svojim utjecajem mogu odgoditi donošenje nekog zakona u finskom parlamentu.

Uloga Švedske kršćansko demokratske unije postala je značajna tek u parlamentarnim izborima 1991., i to ne samo zbog izbornih rezultata već i zbog svoje fleksibilne politike koju je pokazala pri formiranju četverostranačke koalicijske vlade.

Zaključak

Kršćanske stranke nordijskih zemalja nastale su kao izraz moralnoga i etičkog protesta u vrijeme naglašene kulturne sekularizacije nordijskih društava, a tu su ulogu uglavnom zadržale sve do danas. Zbog nedostatka povijesnih i strukturnih preduvjeta nisu se uspjele razviti u jake kršćanske stranke poput nekih u europskim zemljama. Po svojoj programskoj orijentaciji one su stranke centra: bliže ljevici u pitanjima socijalne politike, a nesocijalističkim strankama u zaštiti i nepovredivosti privatnog vlasništva.

U pojavi ovih stranaka mogu se uočiti dvije pomalo paradoksalne karakteristike: prvo, javile su se u religijski homogenim društvima, u kojima nije bilo religijskih konflikata poput onih u Nizozemskoj i Švicarskoj; i drugo, unatoč tome što je blizu 90 posto pučanstva nordijskih zemalja u Lutheranskoj državnoj crkvi, njihova podrška kršćanskim strankama ostala je relativno mala. Kršćanske stranke u visokorazvijenim nordijskim demokracijama nisu se afirmirale kao privlačna politička alternativa za demokratski obrazovano i politički zainteresirano biračko tijelo.

LITERATURA

- Allardt, E. i suradnici, *Nordic Democracy, Ideas, Issues and Institutions in Politics, Economy, Social and Cultural Affairs of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*, Copenhagen: Det Danske Selskab, 1981.
- Arter, D., *Politics and Policy—Making in Finland*, Worcester: Wheatsheaf Books, 1987.
- Berglund, S., *The Finnish Parliamentary Election on March 1991*, Scandinavian Political Studies, 1991., 14, 335—342.
- Beyme, von K., *Political Parties in Western Democracies*, Aldershot: Gower House, 1985.
- Castles, F. G. and Sainsbury, D., *Scandinavia: The Politics of Stability in* Macridis R. C., *Modern Political Systems: Europe*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1990.
- Damgaard, E. (ed.), *Parliamentary Change in the Nordic Countries*, Oslo: Scandinavian University Press, 1992.
- Deren Antoljak, Š., *Švedska politika i parlamentarni izbori 1991.*, Politička misao, 1991., No. 4, 77—98.
- Elder, N., Alastair, H. T. and Arter, D., *The Consensual Democracies, The Government and Politics of the Scandinavian States*, Oxford: Basil Blackwell Ltd., 1988.
- Flangan, S. and Dalton, R. J., *Models of Change*, in Mair, P. ed., *The West European Party System*, Oxford: Oxford University Press, 1990.
- Jääskeläinen, H., *The Lutheran Church*, in: *The Churches in Finland*, Helsinki: The Office for Foreign Relations, The Evangelical Lutheran Church in Finland, 1992.
- Karvonen, L., *In From the Cold? Christian Parties in Scandinavia*, Scandinavian Political Studies, 1993., 16, No. 1, 25—48.
- Lijphart, A., *Dimensions of Ideology in European Party Systems*, in Mair, P. ed., *The West European Party System*, Oxford: Oxford University Press, 1990.
- Mylly, J. and Berry, R.M., *Political Parties in Finland*, Turku: University of Turku, 1984.
- Religije svijeta*, Enciklopedijski priručnik, Zagreb: Kršćanska sadašnjost (prijevod), 1987.
- Rokkan, S., *Geography, Religion and Social Class: Crosscutting Cleavages in Norwegian Politics*, in: Lipset, S.M. and Rokkan S., eds., *Party Systems and Voter Alignments: Cross—National Perspectives*, New York: The Free Press, 1967.
- Svasand, L., *The Christian People's Party in Norway*, Bergen: Institut of Comparative Politics, 1987.
- Šagi, B. Z., *Teološki pogled na kršćansku demokraciju u Hrvatskoj* (predavanje), Zagreb, 1993.

Valen, H. and Katz, D., *Political Parties in Norway*, Oslo: Universitetsforlaget, 1967.

Wörlund, I., *The Election to the Swedish Riksdag 1988.*, Scandinavian Political Studies, 1988., 12, 77-83.

Dokumenti:

Constitution Act of Finland

Constitutional Document of Sweden

Constitution Act of Denmark

Constitution of Norway

Stranački programi:

The Christian Democratic Party in Norway

The Finnish Christian Union (SKL)

The Christian Democracy in Sweden

The Christian People's Party Denmark

Biotechnology and Gene Technology, A Christian Democratic Foundation.

Štefica Deren-Antoljak

CHRISTIAN PARTIES IN SCANDINAVIAN COUNTRIES

Summary

The paper highlights the remarkable religious homogeneity and the much evolved secularization of Scandinavian societies as the distinguishing features of these countries. These traits explain why Christian parties in northern Europe have remained relatively minor as compared to their counterparts in other European countries.

Christian parties (except, perhaps, in Norway) are of a rather recent date in Scandinavian countries (in 1933 in Norway, in 1958 in Finland, in 1964 in Sweden and in 1970 in Denmark) and have not shaped nor deeply influenced the development of Scandinavian democracy as a political system or a lifestyle. Christian parties in Scandinavia emerged at the time when the democratic systems of these countries had already developed and the electorate had already struck in with one party or another.

The author claims that Christian parties in Scandinavian countries came into being as a sort of moral and ethic protest at the time of a rapid cultural secularization, the role they have more or less retained up to now. The emergence of these parties went somewhat against the grain. First, they emerged in religiously homogeneous and conflict-free societies. Second, despite the fact that almost 90 percent of the populations of these countries belongs to the Lutheran state church, their support for Christian parties has been relatively low. Although minor in the numbers of votes they get, the role of Christian parties in the political life of these countries is far from negligible, which has been corroborated by their inclusion as partners in the coalition governments (today in Denmark, Finland and Sweden, and formerly in Norway).